

Lamed

*List za radoznale
Izabrao i priredio Ivan L Ninić*

Godina 15

Broj 10

Oktober 2022.

U ovom broju *Lameda*, iz pera autora Denisa Pregera i Josefa Teljuškina prenosimo tekst pod naslovom „**Zbog čega je mržnja prema Jevrejima jedinstvena**“, strane 7-11.

Denis Preger i Josef Teljuškin

Zbog čega je mržnja prema Jevrejima jedinstvena

Mržnja prema Jevrejima je najveća mržnja kojom se čovečanstvo ikada bavilo. I, dok je mržnja prema drugim grupama oduvek postojala, nijedna mržnja nije bila tako univerzalna, tako duboka ili tako postojana kao antisemitizam.¹

Jevreji su bili predmet mržnje u paganskim, religioznim i sekularnim društvima. Fašisti su ih optuživali da su komunisti, komunisti su ih označili kao kapitaliste. Jevreji koji žive u nejevrejskim društvima optuživani su za dvostruku lojalnost, a Jevreji koji žive u jevrejskoj državi osuđivani su kao «rasisti». Siromašni Jevreji bivaju maltretirani, prema bogatima se gaji prezir. Jevreji su bivali označavani istovremeno kao bezobzirni kosmopoliti i kao etnički šovinisti. Asimilovani Jevreji se često nazivaju petom kolonom, dok oni koji ostaju zajedno s drugima često potpaljuju mržnju, jer su različiti od okruženja. Bukvalno stotine miliona ljudi veruju da Jevreji piju krv nejevreja, da izazivaju epidemije i truju bunare, da planiraju da osvoje svet i da su ubili samog Boga.

O *univerzalnosti* antisemitizma svedoče nebrojene činjenice, od kojih je najdramatičnija da su Jevreji bili izgnani iz skoro svih zemalja u kojima su živeli.

Jevreji su izgnani iz Engleske 1290. godine, iz Francuske 1306. i 1394, iz Mađarske između 1349. i 1360, iz Austrije 1421, iz mnogih mesta u Nemačkoj između četrnaestog i šesnaestog veka, iz Litvanije 1445. i 1495, iz Španije 1492, Portugalije 1497, a iz Bohemije i Moravske 1744 - 45. Između petnaestog veka i 1772. godine, Jevrejima nije bio dozvoljen ulazak u Rusiju, a kada su na kraju ipak primljeni, boravak im je bio ograničen samo na jedno područje, mesto određeno za njihovo naseljavanje. Između 1948. i 1967, gotovo svi Jevreji iz Adena, Alžira, Egipta, Iraka, Sirije i Jemena, mada nisu bili zvanično izgnani, pobjegli su iz ovih zemalja u strahu za sopstveni život.

O *dubini* antisemitizma svedoči učestalost slučajeva u kojima je neprijateljstvo prema Jevrejima daleko prevazilazilo diskriminaciju i izrodilo se u postojano nasilje. Jevreji su, gotovo u svim zemljama u kojima su živeli, u nekom trenutku bili izloženi batinama, mučenju i ubistvima, samo zato što su bili Jevreji. U ruskoj su carevini, tokom devetnaestog i dvadesetog veka, masovno premlaćivanje i ubijanje Jevreja bili toliko uobičajeni da je skovana reč *pogrom* koja opisuje takve događaje.² Pri tome su antisemitski izvođači

pogromima davali značaj jednak spasavanju Rusije.³

U jednom broju slučajeva čak ni premlaćivanje i ubijanje, uništavanje jevrejskih zajednica, nije smatrano dovoljnim. Antisemitska strast je bila tako duboka da je samo stvarno uništenje jevrejskog naroda moglo da razreši ono što postalo poznato pod imenom «jevrejski problem». Osnovni izvor drevne jevrejske istorije, Biblija, opisuje dva pokušaja da se jevrejski narod uništi: pokušaj faraona i Egipćana (*Izlazak* 1:15-22) i pokušaj Hamana i Persijanaca (*Knjiga o Esteri*). Mada je istina da istoričnost ovih biblijskih pripovedaka nije dokazana ili opovrgnuta od strane nebiblijskih izvora,⁴ malo bi bilo onih koji bi se usprotivili pretpostavci da su u drevna vremena činjeni pokušaji da se Jevreji unište. I zaista, prvi zapis koji se odnosi na Jevreje u nejevrejskim izvorima, *Mernefta stela*, koju je jedan egipatski kralj napisao oko 1220. godine p.n.e.⁵, kaže se da «Izraela više nema». Jevrejski su zapisi, od najranijih vremena pa do današnjice, prepuni referenci na pokušaje nejevreja da zatru jevrejski narod. U Psalmima, 83:5, neprijatelji se opisuju kao počinioci genocida: «Hajde da ih odsećemo od toga da budu narod, da se ime Izraela više ne panti». A kako su ugroženi Jevreji gledali na sopstveni opstanak, vidi se iz jedne tvrdnje u drevnoj Hagadi za Pesah, koja se i dalje čita na praznik: «U svakoj generaciji oni se podižu protiv nas, sa namerom da nas unište».

Tokom poslednjih 350 godina pokrenute su dve kampanje uništenja Jevreja⁶:

1. Masakri Hmeljnickog u Istočnoj Evropi 1648-1649,

2. Uništenje Jevreja od strane nacista u celoj Evropi između 1939. i 1945. godine.

Masakri Hmeljnickog iz raznih razloga nisu danas dobro poznati Jevrejima, a praktično niko od nejevreja o njima nikad i nije čuo; moguće je da Holokaust prekriva sve prethodne patnje Jevreja. Ipak, bez namere da se porekne jedinstvenost nacističkog Holokausta, obavezni smo da navedemo jedan broj značajnih sličnosti između Holokausta i masakara Hmeljnickog. U oba su slučaja svi Jevreji, uključujući i decu, bili meta ubistava; svo jevrejsko stanovništvo je gotovo uvek bilo uključeno u napade; mučenje i degradacija Jevreja bili su integralni deo postupaka ubica. O ovim karakteristikama svedoči opis savremenika koji sledi, opis tipičnog masakra Hmeljnickog:

Nekima od njih (Jevreja) je koža odrana, a meso je bacano psima. Drugima su odsecane ruke i noge, pa su bacane po putu gde su ih gazila kola i konji... A mnogi su živi zakopani. Deca su ubijana u rukama njihovih majki, a mnoga su rastrgnuta kao ribe. Parali su stomake trudnih žena, vadili još nerođenu decu i bacali je majkama u lice. Nekim ženama bi rasporili trbuh i stavljali unutra živu

mačku, pa su ih tako ostavljali žive, pošto bi im najpre odsekli ruke da ne bi mogle da izvade živu mačku iz stomaka... nije bilo neprirodne smrti koja ih nije zadesila.⁷

O *postojanosti* (kao i o dubini) antisemitizma svedoči opsesivna pažnja koju antisemiti kroz istoriju poklanjaju «jevrejskom problemu». *U ovom ili onom istorijskom trenutku, gotovo svaka od najvećih svetskih sila koja je imala veliku jevrejsku populaciju, smatrala je ovu grupu, koja nikada nije činila više od malog procenta stanovništva, neprijateljem.* Za Rimsku imperiju u prvom veku, za hrišćanski svet tokom više od petnaest vekova, za nacistički Rajh, za Arape, muslimane, za današnji Sovjetski Savez, Jevreji su predstavljali ili još uvek predstavljaju pretnju koja se ne može izdržati.

Jevreji su smatrani toliko opasnim da su, čak i posle njihovog izгона ili uništenja, mržnja prema njima i strah od njih i dalje ostajali. Opis Jevreja kao ritualnih ubica male hrišćanske dece u Čosetrovoj «Igumanijinoj pripovesti» («Priores's Tale») u *Kenterberijskim pričama*, stotinu godina pošto su Jevreji izgnani iz Engleske, i opis Jevreja kao zelenaša koji žele svoje kamate da naplate u ljudskom mesu u Šekspirovom *Mletačkom trgovcu*, tri stotine godina po izgonu Jevreja, svedoče o trajnosti antisemitizma.⁸

Savremeni primer je Poljska 1968, kada je mesecima najvažnija tema na poljskom radiju, televiziji i novinama bilo «Demaskiranje cionista u Poljskoj». Od 33 miliona stanovnika Poljske 1968. godine, Jevreja je bilo oko 20.000, ili manje od jedne petnaestine jednog procenta.⁹

Kako objasniti univerzalnost, dubinu i trajnost antisemitizma? Zbog čega ta mržnja prema Jevrejima i taj strah od naroda koji nikada nije činio više od male manjine među onima koji su ih najviše mrzeli i od njih se plašili? Zbog čega skoro uvek i gotovo svuda – Jevreji?

Učenjaci su ponudili mnoge odgovore. Najčešće se navode ekonomski faktori, potreba za žrtvenim jarcem, etnička mržnja, ksenofobija, prezir prema bogatstvu Jevreja i njihovim profesionalnim uspesima, verska zaslepljenost. Međutim, ti odgovori, u krajnjoj liniji, ne objašnjavaju antisemitizam: oni samo objašnjavaju koji su faktori *pojačali* antisemitizam i doveli do njegove eksplozije u datim okolnostima. Nijedan od njih ne objašnjava univerzalnost, dubinu i postojanost antisemitizma. U stvari, nismo naišli praktično ni na jednu studiju antisemitizma koja barem pokušava da ponudi univerzalno objašnjenje mržnje prema Jevrejima. Gotovo se svaka studija antisemitizma sastoji uglavnom od istorijske priče, tvrdeći implicitno da ne postoji nikakav univerzalni razlog za postojanje antisemitizma.

Mi odbacujemo takav pristup. Ignorisanje pitanja konačne uzročnosti, ili poricanje da postoje

konačni razlozi antisemitizma, u suprotnosti je kako sa zdravim razumom tako i sa istorijom. Antisemitizam predugo opstaje, u previše različitih kultura, da bi problem konačnog uzroka bio ignorisan, i/ili da bi se, svaki put kada dođe do njegove erupcije, ustvrdilo da su odgovorni neki faktori koji su specifični za datu sredinu. Faktori koji su specifični za neko društvo pomažu kao objašnjenje načina ili vremena erupcije antisemitizma, ali oni ne objašnjavaju nastanak antisemitizma – zbog čega se antisemitizam uopšte javlja? Da navedemo samo jedan primer: uništena ekonomija Nemačke tokom 1920-tih i 1930-tih može da objasni razlog dolaska nacista na vlast, ali ne objašnjava zbog čega su nacisti mrzeli Jevreje, da se uopšte ne pominje to da su želeli da pobiju, do poslednjeg, sve Jevreje na svetu. Ekonomska depresija ne objašnjava gasne komore.

Sama postojanost strasti koju Jevreji izazivaju zahteva postojano objašnjenje. Drevni Egipćani, Grci i Rimljani, srednjevekovni i mnogi moderni hrišćani i muslimani, nacisti i komunisti, možda imaju samo jednu crtu koja ih povezuje: svi su oni Jevreje smatrali svojim neprijateljima, često svojim najvećim neprijateljima. Zbog čega?

Ovo pitanje postavljaju samo savremeni Jevreji. Od početaka pisane istorije Jevreja pa do modernog doba, Jevreji nikada nisu pitali: «Zbog čega Jevreji?». Oni su tačno znali zbog čega. Kroz celu svoju istoriju Jevreji su mržnju prema sebi smatrali neizbežnom posledicom svog Jevrejstva. Za razliku od modernog shvatanja antisemitizma, jevrejsko razumevanje antisemitizma ističe univernalni razlog mržnje prema Jevrejima: judaizam. Istorijske činjenice potvrđuju tradicionalno jevrejsko gledanje na antisemitizam: Jevreji su bili omraženi upravo zbog jasno jevrejskih faktora. Moderni pokušaji de-judaizacije antisemitizma, pripisivanja antisemitizma ekonomskim društvenim i političkim razlozima, njegovo univerzalizovanje u još jedan primer zaslepljenosti, protivi se činjenicama jevrejske istorije upravo onoliko koliko se protivi jevrejskom istorijskom razumevanju antisemitizma.

Antisemiti nisu mrzeli Jevreje zato što su bogati – oni su jednako mrzeli i siromašne Jevreje; ni zato što su jaki – slabi Jevreji su jednako privlačili antisemitske siledžije; ili zato što su po prirodi neprijatni – ljubazni Jevreji nikada nisu bili zaštićeni od antisemitizma; ili zato što vladajuće klase usmeravaju nezadovoljstvo radnika ka Jevrejima – predkapitalistička i savremena nekapitalistička društva, kao što su Sovjetski Savez i druge komunističke zemlje upadljivo su više antisemitske od kapitalističkih društava. Antisemiti su mrzeli Jevreje zato što su Jevreji. Hrišćanski antisemiti su prestajali da mrze bogate Jevreje kada bi ovi postali hrišćani. Isto je važno praktično i za sve ostale

antisemite, osim za naciste, o čemu će biti reći kasnije.

Konačni uzrok antisemitizma je ono što Jevreje čini Jevrejima – judaizam. Postoje četiri osnovna razloga tome, i svaki od njih se vrti oko teme jevrejskog *izazova* vrednostima nejevreja.

1. Hiljadama godina judaizam se sastojao od tri komponente: Bog, Tora i Izrael; to jest od jevrejskog (poimanja) Boga, jevrejskog zakona i jevrejske nacionalnosti. Usvajanje bilo koje od ovih komponenata bivalo je jakim razlogom za antisemitizam, pošto je Jevrejina činilo autsajderom i, što je najvažnije, to je od strane nejevreja smatrano (često ispravno) izazovom valjanosti nejevrejskog boga/bogova, zakona i/ili pripadnosti naciji.

Time što su potvrđivali da ono što su oni smatrali jednim i jedinim Bogom celog čovečanstva, i time poricali legitimitet bogova svih drugih, Jevreji su ušli u istoriju – a često je bilo tako i kasnije – ratujući protiv najdragocenijih vrednosti drugih naroda. Ovo su neprijateljstvo Jevreji kombinovali time što su živeli po sopstvenim zakonima koji su obuhvatali celokupan život, osim - ili čak umesto - po zakonima svojih nejevrejskih suseda. Pošto su neprekidno potvrđivali sopstveni nacionalni identitet, u dodatku ili umesto nacionalnog identiteta nejevreja među kojima su živeli, Jevreji su stvorili ili pojačali antisemitske strasti.

2. Razlog postojanja judaizma bio je, od najranijih dana, menjanje sveta ka boljem (po rečima jedne drevne jevrejske molitve, «usavršiti svet pod Božijom vladavinom»). Taj pokušaj menjanja sveta, upućivanja izazova bogovima, verskim ili sekularnim, društvima oko sebe, nametanje moralnih zahteva drugima (čak i onda kada se ne izražavaju eksplicitno u ime Judaizma), bio je stalni izvor tenzija među Jevrejima i nejevrejima.

3. Kao da ovo što je do sada navedeno nije bilo dovoljno, judaizam od najranijih vremena tvrdi da je sam Bog odabrao Jevreje da izvrše tu misiju usavršavanja sveta. Ova doktrina, koja podrazumeva božanski izbor Jevreja, bila je glavnim uzrokom antisemitizma.

4. Rezultat posvećenosti Jevreja judaizmu, bio je viši kvalitet života nego što je bio kvalitet života njihovih nejevrejskih suseda u gotovo svakom društvu u kome su Jevreji živeli. Taj se viši kvalitet života ispoljavao na različite načine. Navedimo samo neke od primera: Jevreji su gotovo uvek bili bolje obrazovani; porodični život Jevreja je obično bio stabilniji; Jevreji su se značajno više međusobno pomagali nego što je to bio slučaj sa njihovim nejevrejskim susedima; osim toga, neuporedivo je bila manja verovatnoća da će se Jevrejin napiti, tući svoju ženu, napustiti svoju decu i tome slično. Rezultat svega toga je bio da je kvalitet života prosečnog Jevrejina, bez obzira koliko je

bio siromašan, bio viši u poređenju sa životom nejevrejina u datom društvu.

Taj viši kvalitet života među Jevrejima, koji je, kao što ćemo pokazati, bio direktna posledica judaizma, predstavljao je izazov nejevrejima i izazivao duboku zavist i neprijateljstvo. Judaizam je, i zbog toga, bio izvorom antisemitizma.

Kada jednom usvojimo da judaizam stoji u korenu antisemitizma, oni aspekti antisemitizma koji se čine iracionalnim i neobjašnjivim postaju racionalno objašnjivi.

Sada razumemo zbog čega su toliki nejevreji smatrali samo postojanje Jevreja – bez obzira na njihov broj – užasnom pretnjom. Samo postojanje Jevreja, sa njihovim drukčijim vrednostima i pripadnostima, predstavljalo je pretnju većini.

Pošto je judaizam uzročni koren antisemitizma, Jevreji su, *za razliku od žrtava rasnih ili etničkih predrasuda*, mogli kod svake pojave antisemitizma, osim tokom nacizma, da izbegnu progone. Hiljadama godina, sve do današnjih dana, Jevreji koji su napustili svoj jevrejski identitet i koji su usvojili verski i nacionalni identitet većine, više nisu bili proganjani.¹⁰

Iz tih su razloga Jevreji uvek percipirali antisemitizam kao, u neku ruku, neizbežan, i često racionalan, mada, naravno, nemoralan, odgovor na judaizam. Zbog toga su Jevreji sve do modernog doba, a religiozni Jevreji i sada, svakog Jevrejina ubijenog od strane antisemita smatrali ne žrtvom etničkih predrasuda već mučenikom za stvar judaizma, osobom koja je stradala *al kiduš ha-Šem*, posvećujući Božije ime pred svetom.

Kada čovek jednom shvati razloge zbog kojih je judaizam izazivao antisemitizam, jedinstvena univerzalnost, dubina i stalnost mržnje prema Jevrejima takođe postaju razumljive. Potrebno je beskraino više od ekonomskih tenzija ili rasnih predrasuda da se stvori animozitet – koji je tako često išao sve do mučenja dece i ubistva celih zajednica – koji su Jevreji iskusili kroz svoju dugu istoriju. Samo nešto što predstavlja pretnju suštinskim vrednostima, pripadnosti i verovanjima drugih, može da izazove tako univerzalnu, duboku i trajnu mržnju. To je ono što je učinio judaizam.

To što judaizam, a ne rasa ili ekonomija, stoji u korenu antisemitizma, takodje pomaže da se objasni zbog čega su totalitarni režimi neizbežno antisemitski. Totalitarni režimi, po definiciji, teže kontroli ukupnosti života svojih građana, i zbog toga ne mogu da tolerišu nekontrolisani verski ili nacionalni izraz, a obe te karakteristike su deo judaizma.

Kada se jednom prepozna jevrejska osnova antisemitizma, jedino rešenje «jevrejskog problema», što se antisemita tiče, postaje očigledno. Jevreji moraju ili da konvertiraju, da budu izgnani, ili da budu ubijeni. I zaista, kažu da je prokurator Svetog sinoda ruskog cara, i arhitekta politike

vlade tog vremena, Konstantin Pobedonostsev, dao upravo takav predlog. Jedna trećina Jevreja koji žive u Ruskoj carevini, kazao je on, treba da bude prevedena u hrišćanstvo, jednu trećinu treba prognati iz carevine, a jednu trećinu treba ubiti.¹¹

Ovaj hronološki red antisemitskih dejstava se, u stvari, stalno ponavljao tokom poslednjih dve hiljade godina. Prvo su činjeni naponi da se Jevreji prevedu u svoju veru. Kada bi oni to odbili, često bi bivali izgnani. A kada ni izgon ne bi rešio «jevrejski problem», ostajalo bi samo jedno «konačno rešenje» - što je upravo i ime koje su nacisti dali svom planu za uništenje svih Jevreja.

Takode je jasno da antisemitizam nije etnička ili rasna predrasuda, mada sa njima deli određene karakteristike. Antisemiti su proganjali Jevreje iz istih razloga iz kojih su Rimljani proganjali hrišćane, nacisti mučili pripadnike pokreta otpora, a Sovjeti zatvarali disidente. U svakom od ovih slučajeva grupa biva progonjena zbog drukčijih verovanja, onih koja predstavljaju pretnju grupi koja ih progoni. Ova se mržnja mora razumeti kao nešto što se veoma razlikuje od predrasude. Crnci u Americi su, na primer, bili diskriminirani zbog fizičke činjenice da im je koža crna, ne zbog posebnih ideja ili verovanja specifičnih za crnce. Mržnja prema crncima je rasna predrasuda. Crnci ne mogu da prestanu da budu crni. Ali sovjetski disidenti mogu da prestanu da budu disidenti, a Jevreji su uvek mogli, pa u principu i dalje mogu, da prestanu da budu Jevreji. Jedini izuzetak od ovog pravila je nacistički antisemitizam. Pa čak i taj očigledni izuzetak potvrđuje jevrejsku osnovu antisemitizma. Nacisti su jednostavno smatrali da Jevreji nikada ne mogu da postanu nejevreji, da, bez obzira koliko se Jevreji svesno trudili da izgledaju i da se ponašaju kao nejevreji, oni i dalje zadržavaju vrednosti judaizma. Nacistički anti-jevrejski «rasizam» emanirao je iz mržnje prema judaizmu i onome što Jevreji predstavljaju. Nacistički rasizam je *ex post facto*; prvo je postojao antisemitizam, zatim se pojavila rasistička doktrina da ga objasni.

Antisemitizam je, stoga, ono za šta su ga Jevreji uvek smatrali: reakcija na Jevreje i na njihov način života. Optužbe koje su podizane protiv Jevreja - da truju bunare, da piju krv, da planiraju da zbače vlade u svetu, da kontrolišu svetske finansije - sve su to halucinacije. Međutim, koreni antisemitizma nisu. Stvarni razlozi zbog kojih antisemiti mrze Jevreje, i optužbe koje podižu protiv njih, nisu obavezno ista stvar. To je redovna pojava. Kada ljudi gaje mržnju, pojedinačno ili kao grupa, oni retko na racionalan način artikulišu svoju mržnju.

Ne bi trebalo da budemo toliko naivni pa da sve optužbe antisemita smatramo razlozima antisemitizma. Na primer, moderno verovanje da ekonomski faktori izazivaju antisemitizam, osim što brka faktore koji ga pojačavaju sa pravim uzrocima

antisemitizma, daju optužbama antisemita previše verodostojnosti. To podseća na preokupaciju nekih istoričara da odrede istorijsku tačnost hrišćanske tvrdnje da su Jevreji ubili Isusa, pošto su hrišćanski antisemiti Jevreje nazivali «ubicama Isusa», kao da bi dokaz na ovu ili onu stranu prekinuo hrišćanski antisemitizam. Pitanje kojim treba da se bave oni koji žele da razumeju korene antisemitizma nije da li su neki Jevreji pomagali, prilikom ubistva Isusa oko 30. godine nove ere, ili koju su ulogu igrali Jevreji u nemačkoj ekonomiji. Prvo i osnovno pitanje je zbog čega ljudi mrze Jevreje. Odgovor je - zbog judaizma, zbog njegove različitosti i izazova koji predstavlja, a mi smo ovde ponudili četiri opšta razloga zbog kojih je to tako. Na sledećim stranicama ćemo se detaljnije baviti analizom ovih razloga.

¹Termin anti-semitizam skovao je 1879. godine Vilhajn Mar /Wilhelm Marr/, anti-jevrejski glasnogovornik iz Nemačke, da bi poslužio kao eufemizam za *judenhass*, mržnju prema Jevrejima. Termin je, naravno, pogrešno odabran, jer nema nikakve veze sa Semitima. Stoga smo, da bismo izbegli bilo kakvu zabunu, usvojili stav istaknutog istoričara Džejmsa Parksa /James Pakes/, koji je predložio da se «antisemitizam» piše kao jedna reč. Emil Fackenhajm /Emil Fackenheim/, jevrejski filozof, takođe je usvojio takav način pisanja, uz objašnjenje da «... antisemitizam treba pisati bez crtice jer se time uklanja pomisao da postoji 'semitizam' kojem se 'anti-semitizam' suprotstavlja» /Emil Fackenheim, 'Post-Holocaust Anti-Jewishness, Jewish Identity and the Centrality of Israel' - 'Anti-jevrejstvo posle Holokausta, jevrejski identitet i centralna uloga Izraela', u knjizi *World Jewry and the State of Israel - Svetsko jevrejstvo i država Izrael*, izdavač Moše Dejvis /Moshe Davis/, str. 11, n.)

²*Pogrom* nije jedina reč koju je antisemitizam darovao savremenom rečniku. Među ostale termine spadaju i *genocid*, reč nastala na osnovu nacističkog pokušaja da pobiju sve Jevreje; *Holokaust*, ubistvo šest miliona Jevreja od strane nacista između 1939. i 1945. godine; i *geto*, ime dato zatvorenim područjima u kojima su Jevreji bili prisiljeni da žive u delovima Evrope sve do dvadesetog veka. /Videti «Poreklo geta» u knjizi Sesila Rota //Cecil Roth// *Personalities and Events in Jewish History - Ličnosti i događaji u jevrejskoj istoriji*, str. 226-36.)

³Postojao je ruski izraz «*Bjaj Židov, spasai Rosija*» /*Tuci Jevreje i spasi Rusiju*/. Ta je rečenica toliko poznata među Rusima, da ju je Jevgenij Jevtušenko citirao u svojoj najpoznatijoj poemi, «Babi Jar», napisanoj u znak protesta protiv savremenog sovjetskog antisemitizma.)

⁴Nedostatak dokumentacije u egipatskim i persijskim izvorima ni na koji način ne opovrgava da su takve anti-jevrejske kampanje zaista sprovedene. Tim je zemljama moglo da bude vrlo neprijatno zbog ne-

efikasnih napora da se Jevreji istrebe. Čak i danas, uprkos nebrojenim slikovitim dokazima i svedočanstvima očevidaca, svedočenju desetina hiljada preživelih i priznanjima hiljada počinilaca, objavljuju se desetine knjiga, brošura i članaka koji poriču pokušaje Nemaca da unište Jevreje.)

⁵ Mnogi savremeni učenjaci radije koriste skraćenicu B.C.E. /Before the Common Era - pre nove ere/ nego onu koja je nastala na hrišćanskoj osnovi, B.C. /Before Christ - pre Hrista/, a takođe i C.E. /common era - nova era/ umesto A.D. /anno Domini - «leta Gospodnjeg»/. I u ovoj knjizi je usvojen takav način.)

⁶ Ovde ne koristimo uobičajeni termin *istrebljenje* kada govorimo o ubijanju Jevreja od strane Hitlera, pošto je to reč koju su koristili nacisti da bi ubijanje Jevreja izjednačili sa istrebljenjem gamadi.)

⁷ N. Hanover, *Jeven Mezula*, str. 31-32, navedeno u H.H. Ben-Sasson et al., *A History of the Jewish People - Istorija jevrejskog naroda*, str. 656.)

⁸ Bernard Glassman, *Antisemitic Stereotypes Without Jews: Images of the Jews in England - Antisemitski stereotipi bez Jevreja: Slike Jevreja u Engleskoj, 1290-1700*. Naročito videti str. 37-40 i 67-70.)

⁹ Takođe videti Paul Lendvai, *Antisemitism Without Jews - Antisemitizam bez Jevreja*.)

¹⁰ Postoji jedno očigledno odstupanje od tog pravila, Marani iz Španije. U četnaestom i petnaestom veku, Jevreji koji su u Španiji prešli na hrišćanstvo nisu bili lako prihvaćeni od strane hrišćanskog društva. Međutim, to je u mnogome bila posledica uslova pod kojima su Jevreji učinili konverziju. Hrišćanska hijerarhija je oklevala da prihvati ove jevrejske konvertite kao istinske hrišćane, pošto je bila svesna da su oni konvertirali pod pretnjom smrću ili izгона, pa je zbog toga dovođena u pitanje iskrenost pripadnosti hrišćanstvu ovih Jevreja. Međutim, Jevreji koji su svojim ponašanjem dokazali da su postali religiozni hrišćani, bivali su prihvaćeni. I, u stvari, gotovo svi od tih desetina hiljada Maranosa koji su ostali u Španiji, zaista su se asimilovali u špansko društvo.)

¹¹ Salo Baron, *The Russian Jews Under Tsars and Soviets - Ruski Jevreji pod carevima i sovjetima*, str. 49-50)

Gornji tekst je odlomak iz knjige *Zašto Jevreji* u časopisu *Moraša* 4 koju je preveo Brane Popović.

